

СТАТИИ / СТАТЪИ / ARTICLES

Красимира Костова (София, България)

РЕДАКТИРАН МЕТОДИЕВ ПРЕВОД НА КНИГА ИОВ В РЪКОПИС F.I.461
ОТ РУСКАТА НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА В САНКТ ПЕТЕРБУРГ

Библейската Книга Иов от ръкопис F.I.461 на Руската национална библиотека в Санкт Петербург е най-ранният цялостен съхранен препис на Книга Иов в старобългарската и среднобългарската книжовна традиция¹. Разположен е на л. 413а–440б и принадлежи към групата текстове, освободени от тълкувания, с предисловие на Полихроний Апамейски (втора половина на IV в. – 428–430 г.), с изпуснат стих 9:1². Отговор на въпроса за времето и мястото на възникване на ранните преводи на Книга Иов и за връзката на кирилските преписи с хърватските глаголически бревиарии³ може да даде и изучаването на езиковите, правописните и текстологическите особености на Книга Иов по ръкопис F.I.461.

Разглеждан като цяло, текстът на Книга Иов в ръкопис F.I.461 не е единен, преводът (паримеен и непаримеен) принадлежи на Кирило-Методиевската книжовна школа, но в него се откриват и редакционни поправки, направени в Преславската книжовна школа⁴, като в първите три глави частично е

¹ Изданието на Книга Иов по среднобългарския ръкопис F.I.461 на Руската национална библиотека в Санкт Петербург се осъществява в Кирило-Методиевския научен център по идея и с материали на Св. Николова. Данни за ръкопис F.I.461 вж. у Н и к о л о в а, С. За най-стария български средновековен ръкопис на Стария завет. – Старобългарска литература, 28–29, 1994, 110–118.

² А л е к с е в, А. А. Кирилло-Методиевское переводческое наследие и его исторические судьбы. (Переводы св. Писания в славянской письменности). – В: История, культура, этнография и фольклор славянских народов. X международный съезд славистов. София, септември 1988 г. М., 1988, 124–145.

³ Вж. например изследванията: Р е с h u š k a, F. Staroslovanský překlad Knihy Job. – Knižovna Časopisu katolíckého duchovenstva. Praha, 1935, 1–63; А ф а н а с ъ в а, Е. В., Е. М. Ш в а р ц. Древнейший славянский перевод Книги Иова (по пергаменным рукописям). – В: Источниковедение литературы Древней Руси. Л., 1980, 7–32.

⁴ Срв. последните изследвания върху някои пророчески книги от F.I.461, например: Z l a t a n o v a, R. Zur slawischen Überetzung des Zwölfprophetenbuchs. – Anzeiger für slavische Philologie, 21, 1992, 159–181; Z l a t a n o v a, R. Zur kritischen Ausgabe des altbulgarischen Zwölfprophetenbuchs. Das Buch *Joel*. – Anzeiger für slavische Philologie, 22, 1994, № 2, 207–241; М о с т р о в а, Т. Старобългарският превод на Книгата на пророк Иеремия по преписи от XIV–XVI век. – Palaeobulgarica, 19, 1995, № 2, 9–26; Т а с е в а, Л., М. Й о в ч е в а. Преводачески особености в Книга на пророк Иезекиил по ръкопис F.I.461 от Руската национална библиотека. – Palaeobulgarica, 19, 1995, № 4, 40–52; Д у н к о в, Д. Среднобългарският препис на книгите Царства от XIV в. – Die slawischen Sprachen, 28, 1991, 27–41; Die Methodbibel. T. 5. Die Bücher der Könige. Das erste Buch Samuel.

запазена кирило-методиевската лексика, докато останалата част на паметника е редактирана и някои изрази са новопреведени. Обект на изследване в настоящата статия са стиховете 1:1–4:9 на библейската Книга Иов по среднобългарския ръкопис F.I.461, като паримейните четения обхващат частта 1:1–2:10, а непаримейният дял включва откъса 2:11–4:9.

При сравнение на текста 1:1–4:9 на Книга Иов от ръкопис F.I.461 (понататък *СП*) със същите стихове във Виенския бревиар от 1396 г.⁵ (понататък *ВО*) се установява, че и двата откъса възхождат към един и същ превод, като при преписването в различната езикова среда са били внесени многобройни фонетични особености, някои морфологични нововъведения, редакционни замени, но до голяма степен са запазени лексиката и структурата на първоначалния превод. Като пример за съпоставка на двата текста се представя откъс 4:1–4:6 от общата непаримейна част (2:11–4:9) на Книга Иов според *ВО* и *СП*:

Виенски бревиар

Иов 4:1–4:6

4:1 Овѣщаѡ же ѣлнфазъ · теманнтъ гла ·

2 еда множцею глаго тн внеть · в' трѡудѣ
крѣпость же гла · твоихъ кто стрѣпнтъ ·

3 аще во тн наочнлъ еси многи ·
и рѡцѣ немощнаго оутѣшилъ еси ·

4 немощни же в' здвнглъ еси словеса ·

Колѣнома же немощнихъ др'зость обложилъ еси ·

5 ннне же прнде на те волѣзи ·

и косноу тн се · тн же потыща се ·

6 Кое оубо не страх ли твои есть · в безоумне

и надежда твоѣ и злоба поутн твоего ·

F.I.461

Иов 4:1–4:6

4:1 [W]вѣщаѡ же ѣлнфазъ ѡеманнтннъ гла ·

2 [E]да множцеѡ глаго тн бы в' трѡдѣ ·
крѣпо же гла · твоихъ кто сътрѣпнтъ ·

3 [A]ще бѡ тн наочнлъ е многи ·
рѣцѣ немощнаго оутѣшилъ еси ·

4 немощни же в'здвнглъ еси словеса ·

[K]олѣнома же немощныхъ др'зѡ обложилъ еси ·

5 [N]ннѣ же прнде на та волѣзи ·

и коснѣ тн са ты же потыща са ·

Bearbeiter D. Dunkov. – Die slawischen Sprachen, 42, 1995, 18–34. Вж. също по-подробна библиография на изследванията върху ръкопис F.I.461 у Н и к о л о в а, С. За два непроучени среднобългарски ръкописа от XV в., съдържащи старозаветни книги. – Ricerche Slavistiche, 43, 1996, 5–6.

⁵Цитираме изданието на Книга Иов от Виенския бревиар по Р е с h u š k a, Ф. Цит. съч., 48–57. Вж. същия текст, транслитериран с латински букви, у Z a r a d i j a K i š, A. Hrvatskologoljska Knjiga o Jobu prema Septuaginti. – In: Zbornik Kačić. Split, 1993, 431–434. Гръцкия текст на Книга Иов цитираме по Р е с h u š k a, Ф. Цит. съч., 48–59, а в отделни случаи и по Septuaginta. Id est Vetum Testamentum Graece iuxta LXX interpretes. Ed. A. Rahlfs. Stuttgart, 1979, 271–345 (понататък S).

българския ръкопис е направена замяна с източнобългарския преславски вариант тѣсащн, за тѣсащн вж. например А. Ваян¹⁴. Във втория цитиран пример в лексемата вѣльвлоудь е съхранена и групата вл с епентетично л, както и числената стойност на глаголическата буква Ѡ, докато в кирилския препис вече вл е преминало в в, което е характерно явление за старобългарските паметници, срв. и дадените от А. Ваян примери коравль и коравь¹⁵. Вж. също змн 1:10 *ВО* срещу земн в *СП*, змю 1:16 *ВО* срещу зема в *СП*, змн 1:20 *ВО* срещу зема в *СП*, зме 3:14 *ВО* срещу зема в *СП*. В хърватския паметник е съхранена и кирило-методиевската форма вноутрънаѣ < възвнтрънаѣ 1:10, докато в *СП* се открива възвнтрънѣ, като наречията *внотре*, *унотре*, *нетре* се употребяват и до днес в българските говори. Не може да се предполага, че при лексемите тѣсащъ, тѣсащъ и възвнтрънѣ има смесване на носовките, тъй като вариантът тѣсащн се среща още в старобългарските паметници, а написанието възвнтрънамира потвърждение в съвременните български диалекти.

Замяната на р с л във *ВО* Да оумлькноуѣ 3:9 – σκοτωθείη и Обладованн 3:22 – перухареїс вероятно е грешка на преписвача, срв. *СП* [Д]а оумръкнѣ и [О]владованіе, както и съвнраю днь 3:18, срв. *СП* съвнражцаго дан; ста 3:20, срв. *СП* свѣта; нскоупоующе 3:21 – ἀνορούσσοντες, срв. *СП* нскопаважще; помншлаше 1:5, срв. *СП* послааше¹⁶.

Във *ВО* са съхранени и безпредложни употреби на дат. п. при глагола рѣштн, например: н рече гѣ дѣвлоу 1:7 – καὶ εἶπεν ὁ κύριος τῷ διαβόλῳ и Тъгда рече гѣ дѣвлоу 1:12 – τότε εἶπεν ὁ κύριος τῷ διαβόλῳ, на които в *СП* съответстват предложни конструкции с кз + дат. п. – н ре гѣ кз дяволаѣ, както и тъгда ре гѣ кз дяволау. По същия начин в Лесновския паренесис, чийто превод възхожда към Преславската книжовна школа, в цитат от Кирило-Методиевия превод на 90-и псалом безпредложна конструкция с мест. п. е заменена с предложна конструкция с кз + дат. п.: Синайски псалтир I рана не пристѣпнѣ тѣлесн твоємъ л. 121а, Лесновски паренесис н рана не пристѣпнѣ къ тѣлесн твоємъ л. 48б, гръцки текст по Ралфс καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγίει τῷ σκηνώματί σου. Трябва да се отбележи, че и в *СП* се откриват безпредложни конструкции с дат. п. при глагола рѣштн – [Н] рече гѣ дяволау 2:2 – καὶ εἶπεν ὁ κύριος τῷ διαβόλῳ, *ВО* Н рече гѣ дѣвлоу, също в *СП* [Р] ѣ гѣ дяволау 2:6 – εἶπεν δὲ ὁ κύριος τῷ διαβόλῳ, *ВО* Рече же гѣ дѣвлоу; дори гръцката предложна конструкция Иов 2:3 εἶπεν δὲ ὁ κύριος πρὸς τὸν διάβολον също е предадена при превода без предлог – н рече гѣ дѣвлоу *ВО*, което е запазено и в *СП* – н ре гѣ дяволау. Според научните изследвания безпредложните конструкции са по-ранните, като тенденцията за употреба на предлози в старобългарския език е довела до използването им в цитираните откъси. Във *ВО* е съхранена и форма за дат. п. *i*-основи гоу 1:21, която за старобългарския език се отбелязва като рядко срещана, в *СП* на същото място стои гѣн; срещу боу 2:10 *ВО* в *СП* се открива вѣн, но е налице и замяна мочжевн 3:23 от *ВО* с мжжюу в *СП*.

Най-вероятно в израза на самоъмъ не коснн се 1:12 *ВО* – ἀλλὰ αὐτοῦ μὴ ἄψη в ранния превод на мястото на на е стояло нъ – ἀλλὰ (рефлексът на ѣ във *ВО* е а) – нъ самоъмъ не коснн са – конструкция с безпредложен мест. п. при глагола коснѣтн са, засвидетелствана в евангелските текстове и Кирило-Методиевите

¹⁴ В а й а н, А. Руководство по старославянскому языку. М., 1952, с. 188.

¹⁵ Пак там, с. 79.

¹⁶ Р е с н и ѣ к а, Ф. Цит. съч., с. 12.

преводи. На цитирания текст от *ВО* в *СП* съответства нж самото не коснн, т.е. конструкцията коснжтн са + безпредложен мест. п. е заменена с коснжтн + безпредложен род. п.¹⁷ Открива се и замяна на предложен мест. п. с предложен дат. п. о възъ 1:5 *ВО* с къъ въу в *СП* – πρὸς Θεόν, както и на род. п. с тв. п. – ннчесоже 2:10 *ВО* с ннчнмже в *СП*.

Вместо неопределителното местоимение етеръ в израза етеръ гль 2:9 *ВО* в *СП* стои едннъ – εἰς γλῶσσαι, а както отбелязва К. Мирчев „в Савина книга и Мариинско евангелие на мястото на етеръ се явява едннъ, от което се вижда, че в старобългарската епоха това числително е могло да се употреби и като неопределително местоимение“¹⁸, т.е. замяната на етеръ с едннъ е осъществена в много ранен период още в Кирило-Методиевите преводи.

Във *ВО* е съхранен и глаголетъ възматн – προσέχειν, който е характерен за Кирило-Методиевите текстове¹⁹, например: внет лн помншленнемъ твонмъ на рава моего нова 1:8 – Προσέσχεῖς τῇ διανοίᾳ σου κατὰ τοῦ παιδὸς μου Ἰωβ, докато в *СП* целият откъс е предаден с помисланъ лн еси оумомъ свонмъ на слоуѣж моего ѡва, като същевременно и лексемата равъ – ὁ παῖς е заменена със слоуѣга. Към Преслав може да се отнесе и промяната на нъстъ чка такого 1:8 от глаголическия паметник с нъ тъчнъ емъ в *СП*, срв. употребата на тъчнъ само в Супрасълския сборник и Зографските листове²⁰ срещу използването на такъ в Кирило-Методиевите преводи.

Вероятно някои от следните замени в *СП* в сравнение с *ВО* също могат да се отнесат към Преславската книжовна школа, въпреки че и по-късните преписвачи са внасяли свои поправки в текста, например:

<i>ВО</i>	:	<i>СП</i>
1:1 в странъ	:	въ земн – ἐν χώρᾳ
1:1 ѡгръвае се	:	ѡгръваѣ са – ἀπεχόμενος
1:3 добророданъ	:	добра рѡда – εὐγενής
1:5 приносе	:	прношааше – προσέφερεν
1:5 о гръсъ	:	о гръсъ – περὶ ἀμαρτίας
1:6 въ ѣко	:	въ ѣкы – ὡς ἐγένετο
1:8 ѡгръвае се	:	ѡгръваѣ са – ἀπεχόμενος
1:9 ѡвеща	:	ѡвѣщав – ἀπεκρίθη
1:9 га	:	ва – τὸν κύριον
1:12 даю	:	прѣдаѣ – δίδωμι
1:12 в роуѣкоу	:	въ рѣцѣ – ἐν τῇ χειρὶ
1:15 оуѣѣжавъ	:	оуѣѣѣѣв – σωθεὶς
1:16 оуѣѣжавъ	:	оуѣѣѣѣв – σωθεὶς
1:22 нн оустнама свонма :	:	н въ оустноу своєю – ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ

S разночетения (II Връбнишки бревиар оуст'ноу своєю)

¹⁷ Б а у е р, Я. Безпредложен местен падеж в среднобългарските паметници. – В: Езиковедската българистика в Чехословакия. С., 1987, 182–199.

¹⁸ М и р ч е в, К. Историческа граматика на българския език. С., 1978, с. 191.

¹⁹ Д о б р е в, И. Апостолските цитати в Беседата на Презвитер Козма и преславската редакция на Кирило-Методиевия превод на Апостола. – В: Кирило-Методиевски студии. Кн. 1. С., 1984, с. 57.

²⁰ S a d n i k, L., R. A i t z e t m ü l l e r. Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten. Heidelberg, 1955, S. 139.

1:22	πρηνκλoυχъшнх' се	:	πρηνκλoυχoυ σα – τοῖς συμβεβηκόσιν
2:1	πρѣдъ, стоѣтън	:	πρѣстаτη – παραστῆναι
2:3	πρѣднь	:	πρѣдньз – ἄμεμπτος
2:3	вoгoчъстньвѣ	:	вoгoчътецъ – θεοσεβής
2:9	на дѣѣжнѣ	:	на дѣѣж – τὴν ἐλπίδα
2:9	сѣдншн на ѣснѣ	:	oβнoцoυж на ѣсннѣ – διανυκτερεύων αἴθριος
2:9	пoгнѣ	:	пoтpѣвн са – ἠφάνισται
2:9	сѣ oуcннѣмѣ	:	сѣ тѣмннѣмѣ – μετὰ μόχθων
2:9	в' чр' вѣхѣ	:	чpзвѣн – σκωλήκων
2:10	не тр' пнм'	:	не пoтpзпнмѣ – οὐχ ὑποίσομεν
2:12	нздалече	:	далече – πόρρωθεν
2:12	вззпнше	:	вззпнше – βοήσαντες
2:12	велнемѣ	:	велном' – μεγάλη
2:12	пocнпаше	:	пocнпаше – καταπασάμενοι
2:12	глвоу	:	главы – ἐπὶ τὰς κεφαλὰς S разночетения
2:13	вѣдѣѣхoу	:	вндѣхж – ἑώρων
3:1	проклетъ	:	прокла – κατηράσατο
3:5	сoумpакъ	:	сѣмpакъ – γνώφος
3:14	сѣ цр' мн	:	цpтво мн – μετὰ βασιλέων
3:14	орoужнемѣ	:	оржжмн – ἐπὶ ξίφεσιν
3:16	ѣко	:	ѣкоже – ὡσπερ
3:22	внше	:	сѣвшж – ἐγένοντο
3:26	Нн	:	[N]е – οὔτε
3:26	ме	:	мн – μοι
4:1	темннѣ	:	ѣемннѣ – Θαιμανεΐτης
4:3	наoучнлѣ есн	:	наoучнлѣ ѣ – ἐνουθέτησας
4:7	пoгнѣнoуше	:	пoгнѣнoшж – ἀπώλετο
4:9	во вoжнѣ	:	гнѣ – Κυρίου

При сравняване на текста на Книга Иов от *BO* и *СП* се установяват многобройни изпускания на отделни лексеми и изрази, някои от които следват гръцкия оригинал, но други вероятно са пропуски и грешки на книжовниците, преписвали паметниците, например:

1) Лексеми и изрази, изпуснати във *BO*

- 1:3 *СП* н oслнцъ стаднѣ пѣ сѣ : *BO* липсва – ὄνοι θήλειαι νομάδες πεντακόσiai
- 1:10 *СП* скоты его : *BO* скoтн – τὰ κτήνη αὐτοῦ
- 1:12 *СП* [C]е : *BO* липсва – Ἰδοῦ
- 1:13 *СП* [H] вѣ сѣ ѣко сѣ днь : *BO* H вѣ ѣко сѣ днь – καὶ ἦν ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη
- 1:14 *СП* н oслнца : *BO* oслнце – καὶ αἱ θήλειαι
- 1:15 *СП* н пρншѣше нсплзнѣжцн (!) пѣнншѣ ѣ : *BO* н пρншѣдше пѣннше н – καὶ ἐλθόντες οἱ αἰχμαλωτεύοντες ἠχμαλώτευσαν αὐτάς
- 1:19 *СП* вѣтръ велн нанде : *BO* ветрь велн – πνεῦμα μέγα ἐπῆλθεν
- 1:21 *СП* [Ѧ]коже гѣн нзволн са тако н вѣ : *BO* ѣкоже гоу нзволн се тако внѣтъ – ὡς τῷ κυρίῳ ἔδοξεν, οὗτος καὶ ἐγένετο S
- 1:22 *СП* н не да : *BO* не дастъ – καὶ οὐκ ἔδωκεν
- 2:2 *СП* ѣкоу ты гpедешн : *BO* ѣкоудоу гpедешн – Πόθεν σὺ ἔρχη
- 2:5 *СП* аще оубо не прѣд лнцем тѣ вѣнѣтѣ : *BO* аще не прѣд лнцем тѣ вѣнѣтъ – εἰ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει

2:10 *СП* О вѣсѣ сѣ прѣклоучѣши сѧ емоу. [Н] в'семъ прѣлоучивешимъ сѧ емѸ нѣчимъ же не сѣрѣши новъ : *ВО* ο βεσῆς σῆς πρὴκλόυχ' σῆσῃ σε εμοῦ νήχесоже не сѣрѣши новъ – ἐν πᾶσιν τούτοις τοῖς συμβεβηκόσιν αὐτῷ οὐδὲν ἤμαρτεν Ἰώβ

2:11 *СП* все зло нашеше на нь : *ВО* наш' дшеε на нь – τὰ κακὰ πάντα τὰ ἐπελθόντα αὐτῷ

2:12 *СП* растр'завше кѣждо своѣ одеждѣ : *ВО* растр'завше одεждю – ρήξαντες ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ στολήν

3:7 *СП* [N]ж ноцѣ та : *ВО* Ношь та – ἀλλὰ ἡ νύξ ἐκείνη

3:8 *СП* [N]ж да проклзнетъ ж проклннѧши проклннѧа : *ВО* Нь прокленеть ю проклннѧн – ἀλλὰ καταράσαιτο αὐτὴν ὁ καταρώμενος

3:10 *СП* [W]гналъ оубо вѣ волеѣнь ѿ очю мою : *ВО* липсва – ἀπήλλαξεν γὰρ ἄν πόνον ἀπὸ ὀφθαλμῶν μου

3:20 *СП* [Π]очто бо дань е сѧиимъ вѣ горестн свѣта : *ВО* Πο что дань еσть соγμимъ в горестн сῆта – ἵνα τί γὰρ δέδοται τοῖς ἐν πικρία φῶς

3:21 *СП* нже желѧж смртн, н не длѣчапт' нскопаважше нмѣнѧ : *ВО* нже желаютъ нскопѧюще ѣко нмѣнѧ – οἱ ὀμείρονται τοῦ θανάτου καὶ οὐ τυγχάνουσιν, ἀνορύσσοντες ὡσπερ θησαυροῦς

2) Лексеми и изрази, изпуснати в *СП*

1:4 *ВО* Сχοдеше же се : *СП* [С]ѣχοдаше же – συμπορευόμενοι δὲ

1:6 *ВО* Н егда вѣ ѣко н сѧ дань : *СП* Н егда вѣ ѣкы сѣ дань – Καὶ ὡς ἐγένετο ἡ ἡμερα αὕτη

1:14 *ВО* Соγпрогзн воловь твонхъ : *СП* [С]жпржзн воловѣ – Τὰ ξεῦγη τῶν βοῶν

1:15 *ВО* ρавн твое : *СП* ρавы – τοὺς παῖδας

1:16 *ВО* Н оубѣжавъ азъ едннъ : *СП* оубѣлѣвѣ азъ едннъ – σωθεῖς δὲ ἐγὼ μόνος/ καὶ σωθεῖς ἐγὼ μόνος S

1:17 *ВО* вел блоудн твое : *СП* вел'бжды – τὰς καμήλους

1:17 *ВО* ρавн твое : *СП* ρавы – τοὺς παῖδας

1:18 *ВО* Оше же семоу глашмоу : *СП* [Ѣ]ше семоу глѧшмоу – ἔτι τούτου λαλοῦντος

1:20 *ВО* влсн глвн своеε : *СП* влсн своεα – τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς / τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ S

2:10 *ВО* злнх лн по что не тр'пнм' : *СП* злѣ не потрѣпнмъ – τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν

3:6 *ВО* Не воудн в'чень вѣ днѣхъ лѣта : *СП* [N]е вѣдн вѣ днѣ лѣта – μὴ εἴη εἰς ἡμέρας ἐνιαυτοῦ

3:10 *ВО* ѣко не затворн : *СП* [ΓΑ]ко затворн – ὅτι οὐ συνέκλεισεν

3:23 *ВО* поутъ во Ѹ него : *СП* [Π]жть ѿ него – οὗ ἡ ὁδὸς ἀπεκρῦβη ἀπ' αὐτοῦ S разночтения

4:3 *ВО* н роуцѣ : *СП* ρцѣ – καὶ χεῖρας

4:9 *ВО* О' повелѣннѣ во вожнѣ : *СП* [W] повелѣннѧ гнѣ – ἀπὸ προστάγματος Κυρίου

В Книга Иов на двата рѣкописа са внасяни и словоредни промени, които е възможно да са осъществени както от хърватските преписвачи, от една страна, така и от преславските и по-късните български книжовници, от друга страна, например:

1:4 *ВО* поемляще сѧ собою в коупѣ

СП Поεмаше вѣкоупѣ сѣ совож

συμπαραλαμβάνοντες ἅμα

- 1:10 *BO* εγο окр' сть
СП οκρτ' εγο
 αὐτῷ κύκλω
- 2:9 *BO* погнѣ паметь твоѣ
СП ποτρѣβη σα твoα памл̄
 ἠφάνισται σου τὸ μνημόσυνον
- 2:13 *BO* вѣдѣхочу во ѣзвочу лиотоу соущоу н велнкоу зѣло
СП вндѣхѣ бѣν ιαζвѣ лиотѣ зѣло· н велнкѣ сѣщѣ
 ἐώρων γάρ τὴν πληγὴν δεινὴν οὖσαν καὶ μεγάλην σφόδρα
- 3:12 *BO* по что же съсца съсахъ
СП почто же съсачъ съсца
 ἵνα τί δὲ μαστοῦς ἐδήλασα
- 3:25 *BO* се печахъ
СП печѣх са
 ἐφρόντισα
- 4:7 *BO* н истинни вси
СП вси истинни
 ἀληθινοὶ

Въз основа на изследванията на В. Ягич и Й. Вайс Фр. Пехушка отнася към най-стария Кирило-Методиев пласт лексемите велнн 1:3, 1:19, 2:12, вѣстѣннкъ 1:14, 1:16, 1:17, 1:18, ороужне 1:15, 1:17, 3:14, съноузннцн 1:17, вънезапоу 1:19, храмнна 1:19, 2:9, растръзати 1:20, 2:12, отъгрѣвати се 1:1, 1:8, 2:3, моучнтель 2:11, ѣзва 2:13, оутрова 3:11, чрѣво 3:11²¹, които са съхранени и в Книга Иов от *СП*, например: велл̄а 1:3, велен 1:19, но велнком' 2:12, вѣстннкъ 1:14, 1:16, 1:17, 1:18, оржжѣмъ 1:15, 1:17, оржжмн 3:14, [С]ъноузннцн 1:17, [В]ънезаапж 1:19, храмнны, храмнна 1:19, вѣ храмннѣ ѿ храм̄ны 2:9 (трябва да се отбележи, че още в 4-а глава на Книга Иов от *СП*, редактирана от преславски книжовник, се появява хлѣвнна – хлѣвнна̄ 4:19), растръзавъ 1:20, растръзавше 2:12, докато отъгрѣвати са е заменено с огрѣвати са – игрѣваж са 1:1, 1:8, 2:3, мжчнтель 2:11, ιαζвѣ 2:13, нз жтρωвы 3:11, нз чрѣва 3:11.

Трябва да се отбележи, че написанието на гръцката заемка ἀγγλн 1:6 *BO* съвпада с най-ранните глаголически паметници, докато *СП* следва гръцкия правопис агглан.

Според Фр. Пехушка текстът 2:11–4:9 на Книга Иов във *BO* е откъс от Методиевия превод на Стария завет: „byl tento ojedineľý překlad do chrv.-hlaholských breviářů pojat asi z úplného překladu celé knihy J o b, který v době prvního převzetí ještě existoval a na jehož existenci lze usuzovat i podle zmínky Pannonského životopisu sv. Metoda o úplném překladě knih Písma svatého. Nebyly tudíž přeloženy z Písma svatého snad j e n pouhé ú r y v k y parimejní.“²²

Докато във *BO* е запазена част от ранния превод на Книга Иов 1:1–4:9 (включваща паримеен Кирило-Методиев превод 1:1–2:10 и непаримеен Методиев превод 2:11–4:9), то в *СП* е съхранен редактиран вариант на Методиевия превод от дейци на Преславската книжовна школа, като първите три глави на книгата са по-слабо засегнати от редакторската дейност на прес-

²¹ Р е с ч у š k a, Ф. Цит. съч., с. 9, 15; Z a r a d i j a K i š, А. Цит. съч., с. 428.

²² Р е с ч у š k a, Ф. Цит. съч., с. 14.

лавските книжовници, докато останалата част е била подложена на значителна езикова обработка с новопреведени отделни стихове. По-малко вероятно е преводът на Книга Иов да е бил осъществен от Кирило-Методиев ученик в Североизточна България и оттам, преди да е бил редактиран, да е попаднал в западнославянските книжовни средища, въпреки че съществуват глаголически паметници, които са преписани на запад от българските земи от среднобългарски протографи (вж. например рецензията на П. А. Лавров за изданията от В. Ягич Гръшковичев апостол²³). Включването на Книга Иов от *СП* в групата библейски текстове, означена от А. А. Алексеев като „около-мефодиевская“, и определянето на Книга Иов от А. В. Михайлов като българизиран Методиев превод²⁴ намират своите основания в езиковедските и текстологичните изследвания, които доказват, че във *ВО* е съхранена част от Методиевия превод на Книга Иов, а в *СП* – редактиран в Преслав вариант на Методиевия превод. Текстът на Книга Иов, оцелял в областите на разпространение на ранната западнославянска глаголическа традиция, е достигнал с някоя от Кирило-Методиевите ученици до България, където е бил използван със значителни редакционни поправки при съставянето на старобългарския Стар завет в книжовните центрове на Плиска и Преслав. Така че още един среднобългарски паметник е съхранил преводаческото дело на славянските първоучители, за да достигне до наши дни, включено в литературното наследство на Преславската книжовна школа, чрез посредничеството на среднобългарската ръкописна традиция.

Krasimira Kostova (Sofia, Bulgaria)

REVISED METHODIAN TRANSLATION OF LIBER IOB IN THE MANUSCRIPT F.I.461 OF THE RUSSIAN NATIONAL LIBRARY IN SAINT-PETERSBURG

(Summary)

The article deals with Liber Iob in the Middle Bulgarian manuscript F.I.461 of the Russian National Library in St Petersburg. A comparison between Liber Iob in the Middle Bulgarian Cyrillic book F.I.461 and the Croatian Glagolitic Vienna breviarium of 1396 is made. The study reveals that the two manuscripts contain the Methodian translation of Liber Iob. The Middle Bulgarian text has also preserved linguistic peculiarities of the revision of the liturgical books made by the Preslav men of letters during the golden age of Bulgarian literature and culture.

²³ Рецензия на Л а в р о в, П. Grškovičev odlomak glagolskog apostola. Priopćio prof. V. Jagić. – В: Древности. Труды славянской комиссии императорского Московского археологического общества. Т. I. М., 1895, 256–274.

²⁴ А л е к с е е в, А. Цит. съч., 129–130.